

**ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

НАКОНЕЧНА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.013.42-051:159.9.072:7/8-053.6](043.3)

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПЕДАГОГІВ
ДО ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ПІДЛІТКАМИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Глухів – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор педагогічних наук, професор
МІЩИК Людмила Іванівна,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
ЛОКАРЄВА Галина Василівна,
Запорізький національний університет,
професор кафедри педагогіки
і психології освітньої діяльності;

кандидат педагогічних наук, доцент
ДЕРКАЧ Оксана Олексіївна,
Вінницький державний педагогічний
університет
імені Михайла Коцюбинського,
доцент кафедри дошкільної та початкової
освіти.

Захист відбудеться «12» листопада 2015 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 56.146.01 у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка за адресою: вул. Києво-Московська, 24, м. Глухів, Сумська обл., 41400.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка за адресою: вул. Києво-Московська, 24, м. Глухів, Сумська обл., 41400.

Автореферат розіслано «9» жовтня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Ткаченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасне суспільство характеризується низкою соціальних чинників, що негативно впливають на особистість підлітка. У процесі особистісного становлення ця вікова категорія є однією з найуразливіших. Занепокоєння викликає тенденція до зростання кількості підлітків з девіантною поведінкою (за даними Державної судової адміністрації України у 2013 році на загальну кількість засуджених припадає 4,8 % підлітків; за соціологічними опитуваннями, проведеними у 2015 році Українським науково-дослідним інститутом соціальної судової психіатрії та наркології, 76 % підлітків мають досвід вживання слабоалкогольних напоїв). У Законах України «Про освіту», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» наголошено на необхідності здійснення соціально-педагогічної роботи з метою створення сприятливих умов для соціалізації особистості.

Пріоритетна роль у процесі попередження негативних явищ серед підлітків шляхом створення сприятливих умов для їх успішної соціалізації належить соціальному педагогові. Виконуючи професійні ролі педагога і психолога, посередника між особистістю і соціумом, координатора, який регулює впливи педагогів, батьків, учнівського колективу, соціуму на особистість підлітка, захисника його інтересів у всіх сферах життєдіяльності, соціальний педагог покликаний актуалізувати внутрішні ресурси підлітків, забезпечити їх входження в соціальне середовище з метою ефективної соціалізації особистості, здатної до самовиховання і самореалізації. Така різноплановість виконуваних соціальним педагогом ролей свідчить про те, що йому у професійній діяльності необхідно послуговуватись новими технологіями.

На модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців на засадах інноваційного розвитку наголошується і в Національній доповіді «Новий курс: реформи в Україні 2010 – 2015» (2010), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2012), Законі України «Про вищу освіту» (2014). Водночас у Національній рамці кваліфікацій, освітньо-кваліфікаційній характеристиці напряму підготовки «Соціальна педагогіка» наголошено на необхідності формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання терапевтичних технологій, однією із яких є арт-терапія. Ця технологія має характеристики, які вказують на доцільність її застосування в роботі з підлітками: зміцнює культурну ідентичність особистості; сприяє подоланню мовного бар'єру; дає можливість на символічному рівні експериментувати з різними почуттями, досліджувати і виражати їх у соціально прийнятній формі; розвиває почуття внутрішнього контролю; підвищує адаптаційні можливості людини тощо. Саме тому питання готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками набуває актуальності.

Фундаментальною основою наукової роботи стали дослідження, в яких:

- визначено керівні положення професійної підготовки спеціалістів із поглядів нової філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень), неперервності освіти (О. Абдулліна, А. Алексюк, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, Н. Ничкало, В. Сластьонін), тенденцій розвитку вищої педагогічної освіти (О. Глузман, В. Луговий, В. Майборода);

- розроблено системи професійної підготовки майбутніх педагогів Л. Бірюк, О. Деркач, О. Семенов, Н. Хмель;

- здійснено аналіз поняття «готовність» з позицій: особистісного рівня (І. Лотова, А. Ляшенко, С. Рубінштейн), особистісно-діяльнісного рівня (Н. Амінов, Е. Зеєр.); психологічних аспектів досліджуваного поняття (Г. Балл, М. Дяченко, Л. Кандибович);

- розроблено основні питання підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності, зокрема: теоретико-методологічні основи професійної підготовки соціальних педагогів у закладах вищої освіти (Л. Міщик); концептуальні підходи до підготовки соціальних педагогів (І. Зверева); професійна підготовка фахівців до соціально-педагогічної діяльності в умовах університетської освіти (С. Харченко);

- схарактеризовано питання формування готовності майбутніх соціальних педагогів до різних видів професійної діяльності: застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності (Г. Алексеева); профорієнтаційної роботи з безробітною молоддю (Л. Горбань); роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (О. Лісовець); взаємодії з девіантними підлітками (М. Малькова); надання клієнтам соціально-економічних послуг (А. Приходько);

- обґрунтовано специфіку використання арт-терапії в роботі з підлітками: арт-терапія в роботі психолога з агресивною енергією підлітків (Н. Заболотна), використання арт-терапії у формуванні ідентичності підлітка (М. Мауро), самоідентифікація та оцінка образу «Я» в малюнках делінквентних підлітків (Р. Сільвер та Д. Еллісон);

- досліджено окремі аспекти формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання терапевтичних технологій, зокрема: особливості застосування арт-терапії у професійному самовизначенні майбутніх фахівців (К. Єгорушкіна), використання художньо-естетичної інформації в підготовці соціального педагога до професійного спілкування (Г. Локарева), особливості підготовки соціальних педагогів до застосування казкотерапії в професійній діяльності (О. Філь).

Водночас аналіз науково-педагогічних джерел та вивчення практичних розробок викладачів вищих навчальних закладів України засвідчують відсутність спеціальних досліджень, в яких було б обґрунтовано поняття «арт-терапія» в соціально-педагогічному контексті, модель, організаційно-

педагогічні умови та методику формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками.

Актуальність обраної до вирішення проблеми посилюється наявними в сучасній системі професійної освіти суперечностями між:

- потребою суспільства в компетентних соціальних педагогах, здатних використовувати арт-терапію у своїй професійній діяльності, та реальним станом сформованості готовності до такого виду діяльності;

- обґрунтованими в наукових дослідженнях загальнотеоретичними положеннями про ефективність застосування арт-терапії в роботі з підлітками й недостатньою теоретичною розробленістю питання використання цієї технології в роботі соціального педагога;

- потенційними можливостями міждисциплінарної інтеграції у змісті теоретичної підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками та відсутністю такого підходу на практиці.

Таким чином, актуальність проблеми, її недостатня розробленість у вітчизняній професійній педагогіці, необхідність розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження **«Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою частиною комплексної наукової теми кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка «Підготовка студентів до реалізації інноваційних технологій у процесі соціально-педагогічної і навчально-виховної діяльності», а також держбюджетної теми «Технологія соціально-педагогічного супроводу обдарованої молоді у вищому навчальному закладі» (номер державної реєстрації 0111U001349).

Тему дисертації затверджено рішенням ученої ради Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (протокол № 6 від 08 лютого 2013 року) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 26 березня 2013 року).

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та апробації методики формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками й експериментальній перевірці її ефективності.

Відповідно до мети було окреслено такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками.

2. Виявити стан сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками.

3. Розробити модель формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками.

4. Обґрунтувати методика формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками та розробити її навчально-методичний супровід.

5. Експериментально перевірити ефективність методики формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки соціальних педагогів.

Предмет дослідження – методика формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками.

Для досягнення окресленої мети дослідження і розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів**: *теоретичні*: аналіз та узагальнення педагогічної, соціально-педагогічної, психологічної та навчально-методичної літератури для визначення ступеня розробки досліджуваної наукової проблеми; порівняння з метою уточнення ключових понять дослідження; систематизація з метою обґрунтування організаційно-педагогічних умов процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками; моделювання, що дало змогу розробити модель формування готовності до такого виду діяльності; *емпіричні*: методи збирання емпіричного матеріалу (спостереження, анкетування, тестування), метод самооцінювання та експертного оцінювання – для визначення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний), що дав можливість обґрунтувати й впровадити в освітній процес методика формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками та перевірити її ефективність; *математичної статистики*: методи оброблення даних з метою виявлення змін у сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками; кількісного та якісного аналізу досліджуваних даних.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

— визначено поняття «готовність майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками», критерії, показники та рівні її сформованості;

— розроблено модель формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками, що охоплює нормативно-цільовий, змістовий та результативно-оцінний компоненти; навчально-методичне забезпечення формування зазначеного виду готовності;

— обґрунтовано методику формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками на основі комплексного, особистісно-орієнтованого, міждисциплінарного та аксіологічного підходів;

уточнено:

— визначення поняття «арт-терапія» в соціально-педагогічному контексті;

удосконалено:

— методики діагностування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками;

подальшого розвитку набули:

— науково-педагогічні положення про організацію професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання терапевтичних технологій у професійній діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів обґрунтовано та апробовано методику формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками, яка передбачала розробку та впровадження в освітній процес: навчально-практичного тренінгу-марафону «Арт-терапія в професійній діяльності соціального педагога», спецкурсу «Основи арт-терапії в соціально-педагогічній діяльності», методичних рекомендацій «Арт-терапія в професійній діяльності соціального педагога», завдань до виробничої практики (на місці роботи соціального педагога) (4 курс), методичних рекомендацій щодо організації роботи арт-терапевтичної динамічної групи.

Напрацьовані матеріали можуть бути використані для подальшого розроблення нових дисциплін, підручників та навчально-методичних посібників із використання різних терапевтичних технологій у соціально-педагогічній діяльності, у процесі підвищення кваліфікації фахівців соціальної сфери, а також стануть у нагоді студентам спеціальності «Соціальна педагогіка», викладачам, соціальним педагогам/працівникам та психологам.

Результати дослідження *впроваджено* у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 1376 від 14.05.2015 р.), Чернігівського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 12 від 30.04.2015 р.), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 05/12 від 12.05.2015 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 656-33/03 від 19.05.2015 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертації були оприлюднені автором на науково-практичних конференціях різного рівня:

— *міжнародних* – «Педагогіка та психологія: актуальні питання наукових досліджень» (Київ, 2013), «Простір арт-терапії: досвід становлення» (Київ, 2013), «Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук» (Одеса, 2014), «Актуальні проблеми соціального включення в Європейський освітній простір» (Глухів, 2014), «Актуальные вопросы развития экономики и профессионального образования в современном обществе» (Екатеринбург, 2015), «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні» (Львів, 2015), «Європейський досвід освіти і соціальної інклюзії дітей / людей із синдромом Дауна та аутизму» (Глухів, 2015);

— *всеукраїнських* – «П'яті сіверянські соціально-психологічні читання» (Чернігів, 2014);

— *регіональних* – звітна науково-практична конференція викладачів та аспірантів «Інтеграція науки і освіти на засадах компетентнісного підходу» (Глухів, 2013), звітна науково-практична конференція викладачів «Традиції та інноватика у підготовці педагогічних кадрів» (Глухів, 2014), «Громадське і військово-патріотичне виховання молоді» (Глухів, 2014), звітна науково-практична і навчально-методична конференція викладачів та аспірантів «Модернізація професійної підготовки майбутніх фахівців: компетентнісно зорієнтований підхід» (Глухів, 2015);

— *семінарах* – міжвузівський науково-практичний семінар «Інклюзивна освіта: уроки і здобутки» (Харків, 2015).

Матеріали дисертації доповідалися та обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Публікації. Основні наукові положення і результати дослідження викладено в 13 працях автора: 5 статей у наукових фахових виданнях України, з них 2 статті в журналах, зареєстрованих у науково-метричній базі Index Scopus; 1 стаття в інших наукових виданнях України, 6 публікацій у збірниках матеріалів конференцій, 1 методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, 18 додатків на 94 сторінках та списку використаних джерел (335 позицій, із них 6 іноземною мовою). Загальний обсяг роботи становить 303 сторінки, із них основного тексту – 175 сторінок. Дисертація містить 7 таблиць і 11 рисунків на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми; визначено мету, предмет, об'єкт, завдання, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів дослідження; наведено відомості про апробацію, упровадження основних положень дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні основи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками»** проаналізовано дослідження з проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів; обґрунтовано доцільність використання арт-терапії в соціально-педагогічній практиці; визначено сутність і структуру поняття «готовність майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками»; розроблено критерії, показники та рівні досліджуваної готовності.

Аналіз наукових досліджень дав можливість виділити концептуальні підходи до професійної підготовки соціальних педагогів, а саме: особистісно-орієнтований (І. Бех, Л. Міщик), інформаційний (Г. Локарева) та системний (В. Поліщук, С. Харченко).

Детальний аналіз досліджень з питань використання арт-терапії в психолого-педагогічній та соціально-педагогічній практиці (О. Вознесенська, О. Копитін, Л. Лебедева, С. Старикова, Д. Хомяков, І. Чернуха, Т. Яценко та ін.) дав підставу уточнити поняття «арт-терапія» в соціально-педагогічному контексті. Отже, на нашу думку, арт-терапія – це соціально-педагогічна технологія, що інтегрує знання з медицини та психології, передбачає використання різних видів мистецтва (живопис, література, музика, образотворча діяльність тощо) з метою діагностики, корекції, реабілітації особистісних порушень підлітків і профілактики негативних явищ у підлітковому середовищі тощо.

Численними дослідженнями доведено ефективність арт-терапії порівняно з іншими інноваціями, яка полягає в багатоваріативному функціонально-змістовому потенціалі, відсутності протипоказань для роботи з різними категоріями клієнтів (за віком, станом здоров'я, соціальним статусом тощо).

Встановлено, що основою арт-терапевтичного впливу є процедура соціальної допомоги, надання особистості підтримки з боку оточення, ліквідація негативних наслідків взаємин. Доцільність використання арт-терапії в роботі соціального педагога з підлітками зумовлена тим, що названу технологію дедалі частіше розглядають як інструмент реалізації на практиці низки функцій соціалізації особистості. Водночас перевагами використання арт-терапії для вирішення актуальних соціально-педагогічних проблем підлітків є безпосередній вплив на емоційно-почуттєву сферу особистості, здатність змінювати моделі поведінки, актуалізувати приховані можливості у складних життєвих ситуаціях.

Теоретичний аналіз дефінітивного ряду понять «підготовка», «готовність», «підготовленість», «готовність до професійної діяльності» та «арт-терапія» (М. Дьяченко, Л. Кандибович, О. Копитін, Л. Лебедева, О. Лугова, В. Сластьонін, та ін.) дав змогу визначити власне поняття *«готовність майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками»* (далі – ГВАТ). Таким чином, ми визначаємо ГВАТ як структурне особистісне утворення, яке інтегрує сформовану систему знань, операційно-технологічних умінь, професійно-особистісних якостей, необхідних для застосування арт-терапії в роботі з підлітками, а також здатність до такої діяльності та потребу в реалізації творчого потенціалу фахівця.

На основі аналізу наукових досліджень (Л. Горбань, М. Малькова, А. Приходько) визначено критерії сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками, а саме: мотиваційно-особистісний, когнітивний, операційно-дієвий та творчий, а також виявлено їх показники.

Означені критерії та їх показники послужили основою для визначення *рівнів* сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками (початково-наслідувальний, базово-пошуковий, достатньо-конструктивний, професійно-творчий) та дали можливість охарактеризувати їх.

Початково-наслідувальний рівень свідчить про сформованість первинних уявлень щодо використання арт-терапії в роботі з підлітками та виконання арт-терапевтичних вправ; *базово-пошуковий* рівень передбачає часткове застосування окремих арт-терапевтичних технік у практичній діяльності під керівництвом педагога; *достатньо-конструктивний* рівень дає змогу самостійно застосовувати арт-терапію як інструмент у роботі з окремими категоріями підлітків; *професійно-творчий* визначає готовність використовувати арт-терапію як комплексну технологію допомоги особистості.

У другому розділі дисертаційної роботи **«Реалізація методики формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками»** досліджено стан готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками; розроблено змістово-функціональну модель та обґрунтовано методику формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками, експериментально перевірено її ефективність.

Експериментальне дослідження проводилося на базі Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя та Чернігівського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Експериментом було охоплено 132 студенти ОКР

«бакалавр» напряму підготовки «Соціальна педагогіка», 16 викладачів, 20 керівників практики. Для проведення експериментального дослідження було створено контрольну (КГ) (70 осіб) та експериментальну (ЕГ) (62 особи) групи. *Констатувальний етап* експерименту передбачав визначення рівнів сформованості ГВАТ. У результаті встановлено, що в КГ професійно-творчий рівень мають 7,5 % (5 ос.), достатньо-конструктивний – 24,6 % (17 ос.), базово-пошуковий – 39,3 % (28 ос.), початково-наслідувальний – 28,6 % (20 ос.). В ЕГ професійно-творчий рівень зафіксовано в 7,2 % (4 ос.), достатньо-конструктивний – 25,4 % (16 ос.), базово-пошуковий – 40 % (25 ос.), початково-наслідувальний – 27,4 % (17 ос.).

Отримані результати зумовили необхідність розроблення моделі, обґрунтування та апробацію методики формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками.

Спираючись на дослідження І. Володарської, О. Лодатко щодо питань моделювання процесу підготовки майбутніх спеціалістів, а також орієнтуючись на роботи О. Карпенко, Г. Локаревої, О. Філь про сучасні моделі фахової підготовки соціальних педагогів, розроблено змістово-функціональну модель формування ГВАТ майбутніх соціальних педагогів, що містить три компоненти: нормативно-цільовий, змістовий та результативно-оцінний (рис. 1.).

Нормативно-цільовий компонент моделі реалізується через формулювання мети підготовки (формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками), яка відповідає соціальному замовленню і визначається освітньо-кваліфікаційною характеристикою спеціальності «Соціальна педагогіка» та зумовлюється підходами і принципами щодо формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками.

Змістовий компонент моделі охоплює три взаємопов'язані етапи підготовки студентів: початково-мотиваційний, змістово-діяльнісний, інтегративний, кожний із яких має свої завдання, що вирішуються шляхом застосування відповідних інтерактивних методів та арт-терапевтичних технік навчання.

Результативно-оцінний компонент моделі містить прогнозований результат, а саме: готовність майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками, критерії та рівні, за якими вона вимірюється.

Усі компоненти моделі об'єднують організаційно-педагогічні та рамкові умови формування ГВАТ.

До організаційно-педагогічних умов відносимо: забезпечення міждисциплінарної інтеграції в змісті теоретичної підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками; застосування арт-терапевтичних технік, а також інтерактивних методів

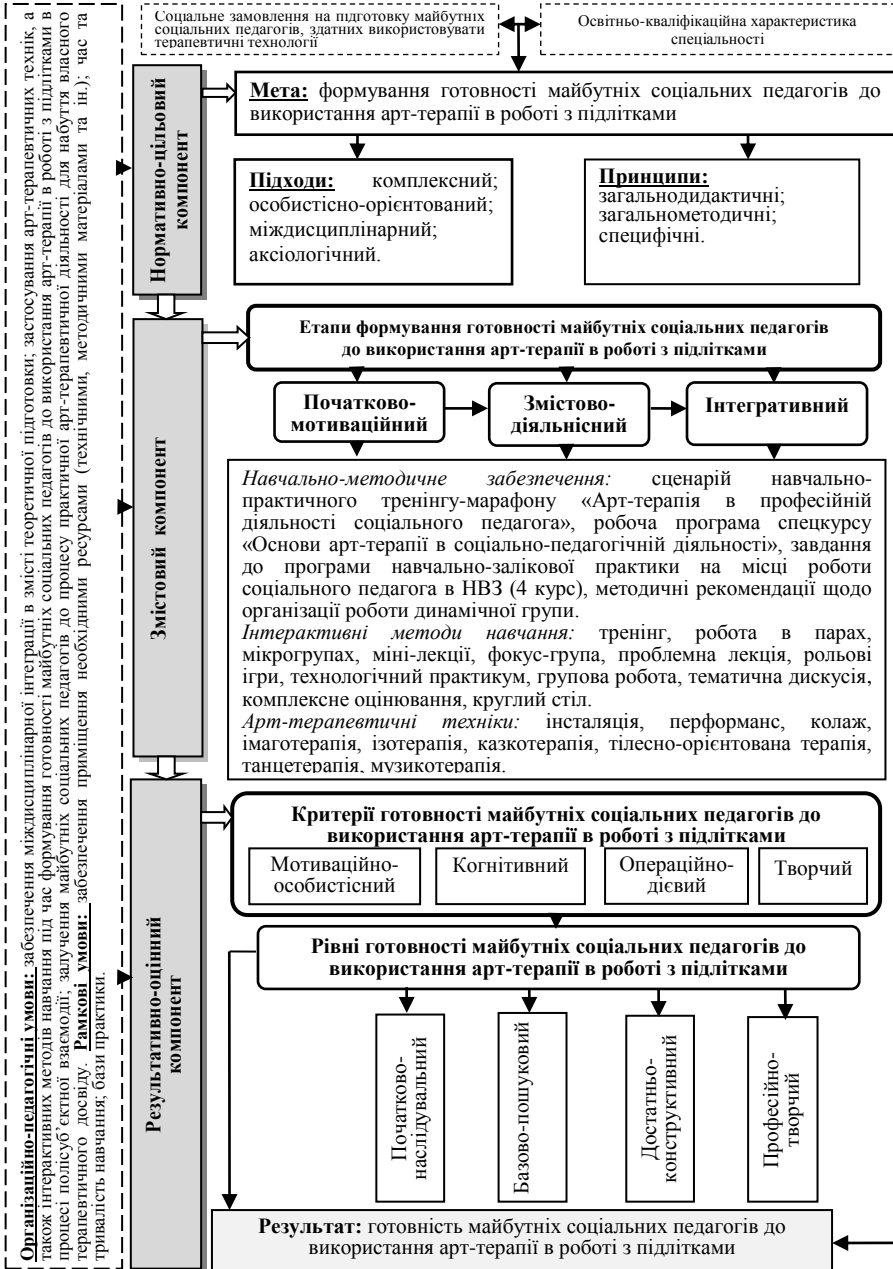

Рис. 1 Змістово-функціональна модель формування ГВАТ

навчання під час формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками в процесі полісуб'єктної взаємодії; залучення майбутніх соціальних педагогів до процесу практичної арт-терапевтичної діяльності для набуття власного терапевтичного досвіду. Рамковими умовами формування ГВАТ є: забезпечення приміщення необхідними ресурсами (технічними, методичними матеріалами тощо); час і тривалість навчання; бази практики.

Розроблена нами змістово-функціональна модель послужила основою для розроблення і обґрунтування методики формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками.

Реалізація методики формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками відбувалася в процесі *формуального етапу* експерименту. У ньому взяли участь 62 студенти експериментальної групи.

Формування ГВАТ відбувалося в ході трьох послідовних етапів підготовки, зазначених вище.

Головною метою *початково-мотиваційного етапу* (2 курс) формування ГВАТ було створення умов для розвитку в студентів інтересу до оволодіння арт-терапією і перше ознайомлення з можливостями цієї технології через особисту участь в арт-терапевтичній роботі. На цьому етапі студенти насамперед оволодівали загальнопрофесійними знаннями щодо особливостей психології особистості підлітка; комунікації та особливостей роботи з різними категоріями клієнтів соціального педагога; механізмів самопомогі і саморегуляції. Засвоєння такої системи знань відбувалось у процесі вивчення дисциплін «Загальна психологія», «Вікова та педагогічна психологія», «Людина у сучасному соціумі», «Соціалізація особистості» тощо. Перше ознайомлення з арт-терапією здійснено через участь самих студентів в арт-терапевтичному тренінгу-марафоні «Арт-терапія в професійній діяльності соціального педагога». У процесі тренінгу було використано такі інтерактивні методи навчання: міні-лекції «Арт-терапія в соціальній сфері», «Арт-терапія в роботі з подолання конфліктів», фокус-група, робота в парах, мікрогрупах, а також арт-терапевтичні техніки роботи, як інсталяція, колаж, перформанс. Це, насамперед, дало змогу ознайомити студентів з арт-терапією на практиці і тим самим сформувати в них бажання використовувати зазначену технологію у своїй професійній діяльності.

Змістово-діяльнісний етап (3 курс) формування ГВАТ передбачав розширення знань з арт-терапії та оволодіння уміннями застосування арт-терапевтичних методик і технік у роботі з підлітками в процесі вивчення спецкурсу «Основи арт-терапії в соціально-педагогічній діяльності». Характерною особливістю цього курсу була його інтегративність, адже він спирався на низку інших навчальних дисциплін, що забезпечувало виконання першої організаційно-педагогічної умови. Цей курс сприяв отриманню студентами знань про: історію становлення арт-терапії як самостійної галузі

знань; функції арт-терапії; переваги використання арт-терапії порівняно з іншими технологіями; вимоги до обладнання арт-терапевтичних кабінетів; види та форми арт-терапії; діагностичний, профілактичний та корекційний потенціал арт-терапії; зміст та особливості окремих технік і методик арт-терапевтичного впливу на особистість підлітка; символіку кольору, форм та ліній. А також у процесі вивчення спецкурсу студенти отримали можливість розвинути такі уміння: проводити діагностику особистості підлітка з використанням арт-терапії, обробляти отримані результати; використовувати у своїй роботі різні техніки, методики, форми та види арт-терапії з метою профілактики, корекції негативних явищ серед підлітків тощо; розробляти модель арт-терапевтичної сесії для роботи з підлітками, прогнозувати її ефективність; складати план роботи різних форм групової арт-терапії. На цьому етапі використовувались такі інтерактивні методи: проблемна лекція, тематична дискусія, рольові ігри, технологічний практикум, комплексне оцінювання, круглий стіл, а також арт-терапевтичні техніки: перформанс, інсталяція, колаж та різні види арт-терапії (казкотерапія, ізотерапія, музикотерапія). Їх використання на цьому та двох інших етапах формування ГВАТ забезпечило виконання другої організаційно-педагогічної умови.

Інтегративний етап (4 курс) формування ГВАТ мав на меті відпрацювання умінь самостійного використання арт-терапевтичних методик і технік у роботі з підлітками в процесі проходження виробничої практики (на місці роботи соціального педагога): обґрунтовувати доцільність застосування арт-терапевтичних методик і технік; визначати мету, зміст, часові межі соціально-педагогічної діяльності із використанням арт-терапії; передбачати можливі результати цієї діяльності; підвищувати кваліфікацію й рівень професіоналізму. Також на цьому етапі студенти отримали можливість пройти групову терапію в рамках відвідування арт-терапевтичної динамічної групи. Займаючись у цій групі, майбутні соціальні педагоги виступали в ролі клієнтів, що допомогло їм усвідомити особистісні проблеми та подолати їх за допомогою арт-терапії. Така робота забезпечила виконання третьої організаційно-педагогічної умови.

У процесі *контрольного етапу* експерименту здійснено перевірку ефективності методики формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками.

Повторна оцінка рівня сформованості ГВАТ засвідчила динаміку змін рівнів за кожним критерієм (табл.1), а також сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками загалом (табл. 2).

Динаміка змін рівнів ГВАТ за кожним критерієм

Критерій	Рівні	Результати дослідження контрольних груп (%)			Результати дослідження експериментальних груп (%)		
		Констату-вальний етап	Контрольний етап	Динаміка змін	Констату-вальний етап	Контрольний етап	Динаміка змін
Когнітивний	Професійно-творчий	0	0	0	0	20,9	+20,9
	Достатньо-конструктивний	11,4	12,9	+1,5	11,3	25,8	+14,5
	Базово-пошуковий	54,3	55,7	+1,4	54,8	33,9	-20,9
	Початково-наслідувальний	34,3	31,4	-2,9	33,9	19,4	-14,5
Операційно-дієвий	Професійно-творчий	0	0	0	0	16,1	+16,1
	Достатньо-конструктивний	8,6	11,4	+2,8	9,7	32,3	+22,6
	Базово-пошуковий	34,3	34,3	0	35,5	16,1	-19,4
	Початково-наслідувальний	57,1	54,3	-2,8	54,8	35,5	-19,3
Мотиваційно-особистісний	Професійно-творчий	21,4	21,4	0	19,4	24,2	+5,2
	Достатньо-конструктивний	54,3	57,1	+2,8	58,1	64,5	+6,4
	Базово-пошуковий	15,7	14,3	-1,4	14,5	6,5	-8
	Початково-наслідувальний	8,6	7,2	-1,4	8	4,8	-3,2
Творчий	Професійно-творчий	8,6	11,4	+2,8	9,6	30,6	+21
	Достатньо-конструктивний	24,2	27,1	+2,9	22,6	37,2	+14,6
	Базово-пошуковий	52,9	48,6	-4,3	54,9	27,4	-27,5
	Початково-наслідувальний	14,3	12,9	-1,4	12,9	4,8	-8,1

Динаміка змін сформованості ГВАТ

Рівні ГВАТ	Експериментальна група				Контрольна група			
	Констатувальний етап		Контрольний етап		Констатувальний етап		Контрольний етап	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Початково-наслідувальний	17	27,4	10	16	20	28,6	18	26,4
Базово-пошуковий	25	40	13	21	28	39,3	27	38,3
Достатньо-конструктивний	16	25,4	25	40	17	24,6	19	27,1
Професійно-творчий	4	7,2	14	23	5	7,5	6	8,2
Загальна кількість студентів	62	100	62	100	70	100	70	100

Отримані дані дали змогу констатувати суттєву відмінність у рівні сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів контрольних та експериментальних груп до використання арт-терапії в роботі з підлітками. Так, показники достатньо-конструктивного та професійно-творчого рівнів в експериментальній групі на контрольному етапі експерименту зросли на 14,6 % та 15,8 % відповідно порівняно з констатувальним етапом, тоді як у контрольній групі вони не зазнали значних змін і зросли на 2,5 % та 0,7 % відповідно. Водночас частка студентів з початково-наслідувальним та базово-пошуковим рівнями знизилась в ЕГ на 11,4 % та 19 % відповідно, тоді як у КГ ці показники зменшилися на 2,2 % та 1 %, що свідчить про статистично значущу різницю отриманих результатів.

Достовірність відмінностей між динамікою змін за професійно-творчим та достатньо-конструктивним рівнями сформованості ГВАТ в експериментальній та контрольній групі перевірялася за допомогою U-критерію Манна-Уїтні. Визначене значення U-критерію Манна - Уїтні ($U_{\text{емп}} = 0 < U 0,01$) (9) за таблицею критичних значень, що є свідченням про достовірність отриманих результатів.

Таким чином, аналіз результатів експериментальної роботи засвідчив ефективність методики формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками й доцільність її впровадження у процес навчання студентів за спеціальністю «Соціальна педагогіка» у вищому навчальному закладі. Доведено, що формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками сприяє активізації процесу особистісно-професійного становлення майбутніх фахівців. Студенти навчилися ефективно взаємодіяти

з підлітками на основі актуалізації їх ресурсних можливостей, сприяти становленню, розвитку та самореалізації особистості клієнта, глибше сприймати їхні долі у процесі професійної взаємодії.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретичне узагальнення та запропоновано практичне вирішення наукової проблеми формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками, що полягає в розробленні моделі та обґрунтуванні методики формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками в процесі навчання у вищому навчальному закладі, а також експериментально перевірено дієвість зазначеної методики. Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання висновків, поданих нижче.

1. Здійснено теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками, на основі чого було визначено та уточнено ключові поняття дослідження. Отже, аналіз праць із питань використання арт-терапії в психолого-педагогічній і соціально-педагогічній практиці дав можливість уточнити визначення досліджуваного поняття. На нашу думку, арт-терапія – це соціально-педагогічна технологія, що інтегрує знання з медицини та психології, передбачає використання різних видів мистецтва (живопис, література, музика, образотворча діяльність тощо) з метою діагностики, корекції, реабілітації особистісних порушень підлітків і профілактики негативних явищ у підлітковому середовищі тощо. Результат теоретичного пошуку дав змогу також визначити сутність поняття «готовність майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками» як структурне особистісне утворення, яке інтегрує сформовану систему знань, операційно-технологічних умінь, професійно-особистісних якостей, необхідних для застосування арт-терапії в роботі з підлітками, а також здатність до такої діяльності та потребу в реалізації творчого потенціалу фахівця.

2. З метою виявлення стану сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками було визначено *критерії* (мотиваційно-особистісний, когнітивний, операційно-дієвий, творчий), *показники* та змістові характеристики *рівнів* (початково-наслідувальний, базово-пошуковий, достатньо-конструктивний, професійно-творчий).

Для визначення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками адаптовано діагностичну методику мотиваційного програмно-цільового управління, розроблено пакет тестових та контрольних завдань для майбутніх соціальних педагогів,

модифіковано опитувальник «Творчий потенціал студентів». На констатувальному етапі експерименту з'ясовано, що в значній частини студентів експериментальної (27,4 % та 40 %) та контрольної (28,6 % та 39,3 %) груп рівень сформованості ГВАТ відповідає початково-наслідувальному та базово-пошуковому.

3. Розроблено *змістово-функціональну модель* формування ГВАТ. Складовими моделі є нормативно-цільовий, змістовий та результативно-оцінний компоненти, поєднані організаційно-педагогічними (забезпечення міждисциплінарної інтеграції в змісті теоретичної підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками; застосування арт-терапевтичних технік, а також інтерактивних методів навчання під час формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками в процесі полісуб'єктної взаємодії; залучення майбутніх соціальних педагогів до процесу практичної арт-терапевтичної діяльності для набуття власного терапевтичного досвіду) та рамковими (забезпечення приміщення необхідними ресурсами (технічними, методичними матеріалами тощо); час і тривалість навчання; бази практики) умовами. Нормативно-цільовий компонент моделі охоплює принципи підготовки майбутніх соціальних педагогів до зазначеного виду діяльності, підходи до цієї підготовки та визначення загальної мети цього процесу. Змістовий компонент моделі містить три етапи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками: початково-мотиваційний, змістово-діяльнісний, інтегративний, кожний із яких має на меті обрання певних методів, технік та засобів реалізації навчального змісту. Результативно-оцінний компонент моделі охоплює прогнозований результат, а саме: готовність майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками, а також критерії та рівні, за якими вона вимірюється.

4. На основі комплексного, особистісно-орієнтованого, міждисциплінарного й аксіологічного підходів обґрунтовано *методику* формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками, що реалізовувалася протягом трьох послідовних і взаємопов'язаних етапів (початково-мотиваційний, змістово-діяльнісний, інтегративний). Розроблено навчально-методичний супровід цієї методики: сценарій навчально-практичного тренінгу-марафону «Арт-терапія в професійній діяльності соціального педагога» (початково-наслідувальний етап); робоча програма спецкурсу «Основи арт-терапії в соціально-педагогічній діяльності», методичні рекомендації «Арт-терапія в професійній діяльності соціального педагога» (змістово-діяльнісний етап); завдання до виробничої практики (на місці роботи соціального педагога) (4 курс), методичні рекомендації щодо організації роботи арт-терапевтичної динамічної групи (інтегративний етап).

5. Експериментально перевірено ефективність методики формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками. Діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками на контрольному етапі експерименту, порівняння результатів контрольної та експериментальної груп засвідчили позитивну динаміку змін в експериментальній групі. Так, показники достатньо-конструктивного та професійно-творчого рівнів зросли на 14,6 % та 15,8 % відповідно, тоді як показники початково-наслідувального та базово-пошукового рівнів знизилися на 11,4 % та 19 % відповідно. У студентів контрольної групи зафіксовано незначні зміни у рівні сформованості ГВАТ, що підтверджено зростанням кількості студентів із достатньо-конструктивним та професійно-творчим рівнями: 2,5% та 0,7 % відповідно.

Статистична обробка та аналіз результатів педагогічного експерименту підтвердили ефективність запропонованої нами методики формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками. Суттєва різниця між рівнями сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками в контрольній та експериментальній групах, позитивні тенденції в останній дають змогу вважати завдання дослідження виконаним, а його мету – досягнутою.

Проблема формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками не вичерпується проведеною роботою. *Перспективними напрямками* дослідження порушеної проблеми можуть стати: розробка моделі й методики формування готовності до використання арт-терапії в роботі з підлітками у студентів, які навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» спеціальності «Соціальна педагогіка», а також у процесі підвищення кваліфікації соціальних педагогів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Наконечна О. В. Арт-терапія як спосіб впливу на особистість у вітчизняній та зарубіжній літературі / О. В. Наконечна // Молодий вчений. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика». – № 1(3). – 2014. – С. 158 – 161.

2. Наконечна О. В. Соціально-педагогічний аспект використання арт-терапії у роботі з підлітками / О. В. Наконечна // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія. – Зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2014. – Вип. 45. – Ч. 3. – С. 155 – 161.

3. Наконечна О. В. Поняття готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками / О. В. Наконечна // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра

Довженка : зб. наук. праць. Вип. 24. – Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2014. – С. 17 – 21.

4. Наконечна О. В. Стан готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками / О. В. Наконечна // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. праць. Вип. 3. – Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС». – 2014. – С. 68 – 72.

5. Наконечна О. В. Моделювання процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками / О. В. Наконечна // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Сер. : Педагогічні науки. – Чернігів : ЧНПУ, 2014. – Вип. 122. – С. 184 – 187.

6. Наконечна О. В. Експериментальна перевірка ефективності моделі формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками / О. В. Наконечна // Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2015. – № 1. – С. 210 – 214.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

7. Наконечна О. В. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в професійній діяльності / О. В. Наконечна // Педагогіка та психологія: актуальні питання наукових досліджень : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки і психології», 2013. – С. 85 – 86.

8. Наконечна О. В. Перспективи підготовки соціальних педагогів до використання арт-терапії в професійній діяльності / О. В. Наконечна // Простір арт-терапії: досвід становлення : матеріали Х Ювілейної міжнародної Міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Київ, 28 лютого – 1 – 2 березня 2013 року) / [за наук. ред. А. П. Чуприкова, Л. А. Найдьоновой, О. А. Бреусенко-Кузнєцова, О. Л. Вознесенської, О. М. Скар]. – К. : Золоті ворота, 2013. – С. 64 – 66.

9. Наконечна О. В. Визначення поняття арт-терапії як соціально-педагогічної технології / О. В. Наконечна // Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук : збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції : (21 – 22 березня 2014 р., м. Одеса). – Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2014. – С. 97 – 101.

10. Наконечна О. В. Можливості використання арт-терапії в роботі соціального педагога з дітьми з особливими потребами / О. В. Наконечна // Інклюзивна освіта: уроки і здобутки : матеріали міжвузівського науково-практичного семінару / [укладачі: О. І. Рассказова, К. С. Волкова]. – Х. : ФОП Шейніна О. В., 2015. – С. 33 – 34.

11. Наконечна О. В. Методичні засади спецкурсу «Основи арт-терапії в соціально-педагогічній діяльності» / О. В. Наконечна // Актуальні проблеми

реформування системи виховання та освіти в Україні : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 24–25 квітня 2015 року). – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2015. – С. 82 – 86.

12. Наконечна О. В. Методичні аспекти впровадження спецкурсу «Основи арт-терапії в соціально-педагогічній діяльності» / О. В. Наконечна // Актуальные вопросы развития экономики и профессионального образования в современном обществе: Материалы XII Международной молодежной научно-практической конференции 18 марта 2015 г., г. Екатеринбург, Алматы, Харьков, Елабуга : в 2-х т. Екатеринбург : РГППУ, 2015. – Том 2. – С. 438 – 443.

***Опубліковані праці, які додатково відображають
наукові результати дисертації:***

13. Наконечна О. В. Арт-терапія в професійній діяльності соціального педагога : методичні рекомендації до спецкурсу «Основи арт-терапії в соціально-педагогічній діяльності» / О. В. Наконечна. – Глухів : РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2015. – 80 с.

АНОТАЦІЇ

Наконечна О. В. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. – Глухів, 2015.

Дисертація присвячена проблемі формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання терапевтичних технологій роботи з підлітками, зокрема арт-терапії. У роботі теоретично обґрунтовано доцільність використання цієї технології в психолого-педагогічній та соціально-педагогічній практиці, уточнено зміст поняття «арт-терапія». Доведено, що використання арт-терапії дає соціальному педагогу змогу успішно реалізувати власний творчий потенціал. Визначено сутність поняття «готовність майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками» (ГВАТ); виділено компоненти цього феномена: когнітивний, операційно-дієвий, мотиваційно-особистісний та творчий.

Розроблено модель формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками, обґрунтовано й експериментально перевірено методику її формування. Зазначена модель містить нормативно-цільовий, змістовий та результативно-оцінний компоненти. Методика формування ГВАТ реалізовувалася в ході трьох послідовних та взаємопов'язаних етапів: початково-мотиваційного, змістово-

діяльнісного та інтегративного. У роботі доведено, що впровадження обґрунтованої методики в процес підготовки майбутніх соціальних педагогів сприяє позитивним змінам у рівні їх готовності до використання арт-терапії в роботі з підлітками.

Ключові слова: професійна підготовка, арт-терапія, готовність до використання арт-терапії в роботі з підлітками, когнітивна готовність, операційно-дієва готовність, мотиваційно-особистісна готовність, творча готовність, модель формування ГВАТ, організаційно-педагогічні умови формування ГВАТ, методика формування ГВАТ.

Наконечная О. В. Формирование готовности будущих социальных педагогов к использованию арт-терапии в работе с подростками. – Рукопись.

Диссертация посвящена проблеме профессиональной подготовки будущих социальных педагогов к использованию терапевтических технологий работы, одной из которых является арт-терапия. В исследовании теоретически обоснована целесообразность использования этой технологии в психолого-педагогической и социально-педагогической практике, уточнено понятие «арт-терапия» в социально-педагогическом контексте как социально-педагогическая технология, что интегрирует знания по медицине и психологии, предполагает использование различных видов искусства (живопись, литература, музыка, изобразительная деятельность и т.п.) с целью диагностики, коррекции, реабилитации личностных нарушений подростков и профилактики негативных явлений в подростковой среде. В работе доказано, что использование технологии арт-терапии позволит социальному педагогу успешно реализовать его творческий и ресурсный потенциал.

Определены сущность и содержание понятия «готовность к использованию арт-терапии будущих социальных педагогов в работе с подростками» (ГИАТ) как сложное структурное личностное образование, включающее сложившуюся систему знаний и операционно-действенных умений использования арт-терапии в работе с подростками, развитые профессионально важные личностные качества и сложившуюся потребность в реализации творческого потенциала специалиста.

Разработаны компоненты, критерии, показатели и уровни готовности. Компонентами ГИАТ являются: когнитивный, операционно-действенный, мотивационно-личностный и творческий. Каждый из этих компонентов определяется по соответствующим критериям и характеризуется десятью показателями. В основе выделения уровней положены два свойства: количественное и качественное. Количественная характеристика отражает уровень овладения студентами арт-терапией. Она описана по следующим уровням: начальный, базовый, достаточный и профессиональный. Качественная характеристика отражает характер овладения арт-терапией и определяется как подражательный, поисковый, конструктивный и

творческий. Принимая во внимание количественные и качественные показатели выделены следующие уровни готовности будущих социальных педагогов к использованию арт-терапии в работе с подростками: начально-подражательный, базово-поисковый, достаточно-конструктивный и профессионально-творческий.

Адаптировано диагностическую методику мотивационного программно-целевого управления, которая позволила исследовать уровень готовности по когнитивному, операционно-действенному и мотивационно-личностному критериям. Модифицирован опросник «Творческий потенциал студентов» с целью определения уровня готовности по творческому критерию. А также разработан пакет тестов и контрольных заданий для будущих социальных педагогов.

Разработана содержательно-функциональная модель формирования готовности будущих социальных педагогов к использованию арт-терапии в работе с подростками на основе которой обоснована и экспериментально проверена методика формирования такой готовности. Составляющими модели являются следующие компоненты: нормативно-целевой, содержательный и результативно-оценочный. В то же время, методика формирования готовности будущих социальных педагогов к использованию арт-терапии в работе с подростками обоснована на основе комплексного, личностно-ориентированного, междисциплинарного и аксиологического подходов, реализовывалась в ходе трех последовательных и взаимосвязанных этапов: начально-мотивационного (2 курс), содержательно-деятельностного (3 курс) и интегративного (4 курс).

В учебно-воспитательный процесс были внедрены организационно-педагогические (обеспечение междисциплинарной интеграции в содержании теоретической подготовки будущих социальных педагогов к использованию арт-терапии в работе с подростками; применение арт-терапевтических техник, а также интерактивных методов обучения при формировании готовности будущих социальных педагогов к использованию арт-терапии в работе с подростками в процессе полисубъектного взаимодействия; привлечение будущих специалистов к процессу практической арт-терапевтической деятельности для приобретения собственного терапевтического опыта) и рамковые условия (обеспечение помещения необходимыми ресурсами (техническими, методическими материалами и т.д.); время и продолжительность обучения; базы практики).

Разработано учебно-методическое обеспечение методики формирования готовности будущих социальных педагогов к использованию арт-терапии в работе с подростками: сценарий учебно-практического тренинга-марафона «Арт-терапия в профессиональной деятельности социального педагога» (начально-мотивационный этап); рабочая программа спецкурса «Основы арт-терапии в социально-педагогической деятельности», методические рекомендации «Арт-терапия в профессиональной деятельности

социального педагога» (содержательно-деятельностный этап); задания для производственной практики на месте работы социального педагога (4 курс), способствующие формированию практических навыков использования арт-терапии, методические рекомендации по организации работы арт-терапевтической динамической группы (интегративный этап).

В работе доказано, что внедрение в учебно-воспитательный процесс подготовки будущих социальных педагогов модели, организационно-педагогических и рамковых условий, а также методики формирования готовности будущих социальных педагогов к использованию арт-терапии в работе с подростками способствует позитивным изменениям в уровне готовности студентов к этой деятельности.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, арт-терапия, готовность к использованию арт-терапии, когнитивная готовность, операционно-действенная готовность, мотивационно-личностная готовность, творческая готовность, модель формирования ГИАТ, организационно-педагогические условия формирования ГИАТ, методика формирования ГИАТ.

Nakonechna O.V. Forming future social pedagogues' readiness for using art therapy while working with adolescents – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of the Pedagogical Sciences Candidate in speciality 13.00.04 – Theory and Methodics of Professional Education. – Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Hlukhiv, 2015.

The thesis deals with the problem of forming future social pedagogues' readiness for using art therapy while working with adolescents.

The feasibility of using art therapy in psycho-pedagogical and socio-pedagogical practice is theoretically grounded. It was proved that using art therapy enables the social pedagogues to implement their own creative potential successfully. The definition of the concept “art-therapy” was clarified. The essence and the structure of future social pedagogues' readiness for using art therapy while working with adolescents are defined. It includes such components as cognitive, operational, motivational and creative.

The experimental model of forming future social pedagogues' readiness for using art therapy while working with adolescents was grounded. It consists of regulatory, procedural and evaluative components. The model became the basis for working out the methodics of forming future social pedagogues' readiness for using art therapy while working with adolescents which was implemented in the educational process of training of future social pedagogues in order to be checked experimentally. It was proved that experimental methodics promotes positive changes in the level of future social pedagogues' readiness for using art therapy while working with adolescents.

Key words: professional training, art therapy, readiness for using art therapy while working with adolescents, cognitive readiness, operational readiness, motivational readiness, creative readiness, model of forming readiness for using art-therapy, organizational and pedagogical conditions of forming readiness for using art therapy.